

De Bijbel over de taak van de vrouw in de kerk

We kunnen de bijbelse gegevens over de taak van de vrouw in de kerk indelen in twee categorieën, positieve gegevens en negatieve gegevens. Met positieve gegevens bedoel ik dat we uit een bepaalde tekst kunnen concluderen: dit mag de vrouw kennelijk wel. Negatieve gegevens leiden tot de conclusie: dit mag de vrouw dus niet. Onder deze laatste gegevens vallen de zogenaamde “zwijgteksten” (1 Korintiërs 14:34–35 en 1 Timoteüs 2:11–12). Ik stel voor om eerst met de positieve gegevens te beginnen.

1. De positieve gegevens

De positieve gegevens over de dienst van de vrouw bestaan vooral uit voorbeelden van godvruchtige vrouwen in de Bijbel. Ik zal hier een aantal de revue laten passeren.

Mirjam, de profetes

In Micha 6:3–4 zegt God tot het volk: “Mijn volk, wat heb Ik u aangedaan en waarmee heb Ik u lastig gevallen? Antwoord Mij. Ik heb u immers uit Egypte geleid en uit het slavenhuis verlost. Ik heb Mozes voor u uit laten gaan, en Aäron en Mirjam.” Mirjam speelde dus samen met haar broers Mozes en Aäron een rol bij de uittocht van het volk Israël uit Egypte. In Exodus 15:20–21 lezen we over haar: “En Mirjam, de profetes, een zuster van Aäron, pakte haar tamboerijn, en alle vrouwen volgden haar, dansend en spelend op de tamboerijn. Mirjam zong het refrein: ‘Zing voor de HEER, want Hij is de Hoogste; paard en berijder dreef Hij in zee.’”

Mirjam wordt hier een *profetes* genoemd. In Pithom (Exodus 1:11) zal God door visioenen en dromen (Numeri 12:6) tot haar gesproken hebben, zodat de Israëlieten in Pithom op de juiste dag en op de juiste wijze het Pascha vierden. Alleen zo kon de verderfengel aan hen voorbijgaan en konden de Israëlieten daarna onder leiding van Mirjam Pithom verlaten om naar Sukkot te trekken.¹

In de Bijbel lezen we vaker over profetessen. Debora was ook een profetes (Rechters 4:4), evenals Chulda (2 Koningen 22:14). In het Nieuwe Testament lezen we over de profetes Hanna, die God dag en nacht in de tempel diende met vasten en bidden (Lucas 2:36–37). Verder vermeldt Lucas van de evangelist Filippus: “Hij had vier ongetrouwde dochters, die profetes waren.” Uit 1 Korintiërs 11:5 blijkt dat er ook in de gemeente van Korinte vrouwen waren die profeteerden. Wat betekent dat nu voor ons vandaag? Niet zoveel, vrees ik. In de tijd van Paulus kwam de gave van de profetie veelvuldig voor. Ook in de eerste tijd daarna was dat het geval. In de *Pastor van Hermas*, uit ca. 80 n.Chr., wordt nog uitvoerig ingegaan op het beoordelen van ware en valse profeten (Gebod XI). Maar in de brieven van Ignatius en Polycarpus, uit ca. 110 n.Chr., lezen we wel veel over opzieners, oudsten en diakenen, maar niets meer over profeten. Kennelijk is de gave van de profetie na verloop van tijd opgehouden.

Verder zien we in Exodus 15:20–21 vrouwen in een eredienst — want dat was het toch? — een muziekinstrument bespelen en dansen en zingen tot eer van God.

Debora, de rechter

In Deuteronomium 16:18 spreekt Mozes over de plicht om in alle steden rechters aan te stellen: “In al de steden die de HEER uw God u schenkt, moet u voor alle stammen rechters en schrijvers aanstellen om het volk een eerlijke rechtspraak te verzekeren.” In de tijd van Debora was de lokale rechtspraak echter in verval geraakt. De Israëlieten gingen niet elk in hun eigen stad naar de rechter, maar ze gingen naar Debora, die op een centrale plaats, in het bergland van Efraïm, rechtszittingen hield.

Debora was een profetes. Maar ze was ook rechter. In een tijd waarin het instituut van de rechtspraak niet goed functioneerde, kwamen de mensen bij háár. Zij was immers begiftigd met de Geest van God? Wie zou er dan beter een uitspraak kunnen doen? Niet ten onrechte werd Debora een “moeder in Israël” genoemd (Rechters 5:8).

Het was zeker geen normale zaak dat in Israël een vrouw rechter was. Toch zien we dat in dit geval God hiervoor een vrouw uitgekozen had. Wat betekent dat nu in onze tijd voor de taak van de vrouw

¹ Zie ‘Onder wiens leiding trokken de Israëlieten van Pithom naar Sukkot?’ in [Chronologie van Genesis en Exodus](#).

in de kerk? Het lijkt me te overwegen vrouwen een taak te geven bij het oplossen van conflicten in de kerk. Eigenlijk horen die conflicten er helemaal niet te zijn. En als ze er al zijn moeten we ze zeker niet voor de wereldlijke rechter gaan uitvechten. “Is er onder u niet één verstandig man die tussen broeders uitspraak kan doen?”, schreef Paulus aan de Korintiërs (1 Korintiërs 6:5). Deze tekst kan de suggestie wekken dat in de kerk bij conflicten alleen mannen een uitspraak mogen doen. Het woord “man” ontbreekt echter in de grondtekst. De Statenvertalers hebben hier sekseneutraal vertaald: “Is er dan alzo onder u geen, die wijs is, ook niet één, die zou kunnen oordelen tussen zijn broeders?” Wijsheid is niet alleen aan mannen gegeven. Het boek Samuël noemt drie wijze vrouwen: Abigaïl (1 Samuël 25), een wijze vrouw uit Tekoa (2 Samuël 14) en een wijze vrouw in Abel-Bet-Maäka (2 Samuël 20:16–22).

Debora was niet alleen een profetes, ze was ook een dichteres. Zij dichtte een lied waarin de ondergang van Sisera en zijn leger is beschreven. “Zo mogen al uw vijanden te gronde gaan, HEER; maar degenen die U liefhebben, mogen zijn als de kracht van de rijzende zon.” (Rechters 5:31). Debora was niet de enige vrouw die een lied gemaakt heeft dat in de Bijbel is opgenomen. Ook Hanna dichtte een loflied (1 Samuël 2:1–10), evenals Maria (Lucas 1:46–55).

Febe, de diacones

In het voorjaar van 57 n.Chr. schreef Paulus een brief aan de gemeente in Rome. Deze brief is waarschijnlijk overgebracht door Febe, over wie Paulus in Romeinen 16:1–2 spreekt: “Ik beveel u onze zuster Febe aan, *diaken* van de gemeente te Kenchreeën. Ontvang haar in de Heer zoals christenen past, en sta haar bij in alle zaken waarin zij uw hulp nodig heeft. Want zelf is zij voor velen, en ook voor mij, een beschermster geweest.” De oude Willibrordvertaling heeft hier “diacones” in plaats van diaken. De Statenvertaling en de Nieuwe Vertaling hebben “dienares”. Het Griekse woord “diakonos” betekent letterlijk “dienaar”, maar moet hier met “diaken” of “diacones” worden vertaald, omdat we hier kennelijk met een kerkelijke functie van doen hebben.²

Febe was niet de enige vrouwelijke diaken in de tijd van de apostelen. In 55 n.Chr. schreef Paulus tijdens een rondreis door Griekenland een brief aan zijn medewerker Timoteüs, die hij in Efeze had achtergelaten. In deze brief geeft Paulus Timoteüs instructies hoe hij in de tijd van Paulus' afwezigheid moet handelen. In dat kader komen ook de ambten ter sprake. Over de diakenen schrijft Paulus: “Ook de diakens moeten eerbare mensen zijn, niet dubbelhartig, niet verslaafd aan wijn of belust op winst, met een zuiver geweten trouw aan het geheim van het geloof. Ook zij moeten eerst een onderzoek ondergaan; daarna kunnen zij, als er geen klachten zijn, hun dienst vervullen. Ook de *vrouwen* moeten eerzaam zijn, geen kwaadspreeksters, matig en in ieder opzicht betrouwbaar. Diakens moeten *mannen* van één vrouw zijn, en hun kinderen en hun huis goed weten te leiden. Zij die hun dienst goed vervullen, verwerven zich een hoge positie en het recht om vrijuit te spreken over het geloof in Christus Jezus.” (1 Timoteüs 3:8–13). Op het eerste gezicht lijkt het hier of volgens Paulus alleen de man diaken kan zijn. Toch is dat een beetje te snel geconcludeerd, want wie zijn dan die vrouwen waarover Paulus het heeft? Daar zijn twee opvattingen over. De eerste is dat het de vrouwen van de diakenen betreft. We zouden dan echter verwachten dat er *hun* vrouwen zou staan. Bovendien is het dan vreemd dat Paulus wel eisen stelt aan de vrouwen van de diakenen, maar niet aan de vrouwen van de oudsten. Het is daarom beter hier te denken aan vrouwen met een diaconale taak. Uit het feit dat er eisen aan deze vrouwen gesteld worden, blijkt dat het hierbij om een officiële kerkelijke functie gaat. Vrouwelijke diakenen dus. Maar waarom duidt Paulus hen dan niet met deze term aan? Paulus had dan moeten schrijven: “Ook de *diaconessen* moeten eerzaam zijn, geen kwaadspreeksters, matig en in ieder opzicht betrouwbaar.” Dat kon echter niet, omdat de Griekse vorm van het woord “diaconessen” toen nog niet bestond.

In 1 Timoteüs 5:9–10 schrijft Paulus over voorwaarden waar weduwen aan moesten voldoen om voor het ambt van diacones in aanmerking te komen.

Ook na de apostolische tijd waren er vrouwelijke diakenen. Stadhouders Plinius vermeldt in zijn brief aan keizer Trajanus (98–117 n.Chr.) namelijk “twee slavinnen, die ‘diaconessen’ genoemd worden”.

Behoorden de diakenen en diaconessen ook tot de kerkenraad? Het Nieuwe Testament spreekt maar één keer expliciet over de kerkenraad. Dat is in 1 Timoteüs 4:14: “Verwaarloos niet de genadegave die

² D. Holwerda, *De Schrift opent een vergezicht*. Gebundelde bijdragen tot de exegese van het Nieuwe Testament. Kampen: Voorhoeve, 1998, p. 595.

in u is en die u krachtens een profetenwoord werd geschonken, onder handoplegging van de *gezamenlijke oudsten*.” Het woord presbiterion dat met “gezamenlijke oudsten” is vertaald, kunnen we beter door *oudstenraad* weergeven. De oudsten vormden samen de raad van de gemeente ofwel de kerkenraad. Dit wordt bevestigd door de brieven van Ignatius (uit 110 n.Chr.), waarin we zo'n 10x de term “college van oudsten” tegenkomen. Het Nieuwe Testament en de vroege kerk kenden dus een kerkenraad die een *oudstenraad* was. De diakenen en diaconessen behoorden niet tot de kerkenraad.

Is het ambt van diaken of diacones gelijkwaardig aan dat van de oudste? Het woord oudste duidt iemand met een regeerambt aan. Het woord diaken betekent letterlijk “dienaar”. De Groot Nieuws Bijbel geeft het weer met “helper”. Dat wekt niet de indruk dat het oudstenambt en het diakenambt gelijkwaardig zijn. Ignatius schrijft in zijn brief aan de Magnesiërs over de diaken Zotion, “over wie ik me moge verheugen daar hij zich onderwerpt ... aan het college van oudsten als aan de wet van Jezus Christus”. In het Nieuwe Testament en in de vroege kerk was de diaken ondergeschikt aan de oudsten. Als helpers hielden diakenen en diaconessen zich niet alleen bezig met de zorg voor de armen. In de *Pastor van Hermas* (ca. 80 n.Chr.) beschrijft Hermas, dat hij thuis in een gezicht een oude vrouw zag, die hij al eerder gezien had. “De oude vrouw kwam en vroeg mij, of ik het boekje al aan de oudsten gegeven had. Ik zei, dat ik het niet gegeven had. Gij hebt goed gehandeld, zegt zij, want ik heb er nog woorden bij te voegen. Wanneer ik alle woorden voltooid heb, zullen zij door u aan alle uitverkorenen bekend gemaakt worden. Gij zult dan twee boekjes schrijven en één aan Clemens en één aan Grapte zenden. Clemens zal het zenden aan de buitensteden, want dat is hem opgedragen; maar Grapte zal de weduwen en de wezen vermanen. Maar gij zult het onder de oudsten, die aan het hoofd van de kerk staan in deze stad, voorlezen.” (Gezicht II 4:3). Grapte is in dit geval een diacones met een speciale taak voor de weduwen en de wezen.

Priscilla, de evangeliste

In Efeziërs 4:11 lezen we: “Sommigen maakte Hij (Christus) apostel, anderen profeet, anderen evangelist, weer anderen herder en leraar”. Het woord *evangelist* komt nog twee keer in het Nieuwe Testament voor. In Handelingen 21:8 lezen we over “de evangelist Filippus” en in 2 Timoteüs 4:5 schrijft Paulus aan Timoteüs: “Maar u, blij nuchter bij dit alles, aanvaard het lijden, doe het werk van een evangelist, vervul trouw uw dienst.”

In het Nieuwe Testament wordt nergens het woord *evangelist* expliciet met een vrouw in verband gebracht, maar dit zegt niet alles. In Romeinen 16:3 schrijft Paulus: “Groet Prisca en Aquila, mijn medewerkers in Christus Jezus”. En in Romeinen 16:21 schrijft hij: “Mijn medewerker Timoteüs en mijn landgenoten Lucius, Jason en Sosipater laten u groeten.” Voor *medearbeider* en *medewerker* wordt in het Grieks precies hetzelfde woord (*sunergos*) gebruikt. Paulus stelt hier dus Priscilla en Aquila op één lijn met Timoteüs. En aan Timoteüs schrijft hij 1½ jaar later vanuit de gevangenis in Caesarea: “doe het werk van een evangelist”. Het is dus niet vergezocht ook Priscilla en Aquila als medewerkers van Paulus *evangelisten* te noemen.

Priscilla was niet de enige vrouwelijke evangelist. In Romeinen 16:12 laat Paulus drie vrouwen groeten: “Groet Tryfena en Tryfosa, die arbeiden in dienst van de Heer. Groet mijn geliefde Persis, die veel moeite heeft gedaan voor de Heer.” Ook deze drie vrouwen kunnen we als evangelisten beschouwen. Dat geldt ook voor de beide vrouwen die Paulus een jaar later in de brief aan de Filippenzen noemt: “Euodia en Syntyche verzoek ik beiden: wees eensgezind in de Heer. Ja ook u, mijn trouwe kameraad, vraag ik: wees deze vrouwen behulpzaam, die mij hebben bijgestaan in de strijd. Want zij hebben samen met mij gestreden voor het evangelie, samen met Clemens en mijn overige medewerkers, van wie de namen in het boek des levens staan.” (Filippenzen 4:2–3).

Paulus had niet alleen mannelijke medewerkers, maar schakelde ook vrouwen in bij de verkondiging van het evangelie. Hij volgde daarin het voorbeeld van zijn Heer. Christus Zelf heeft immers op de dag van zijn opstanding vrouwen ingeschakeld om de blijde boodschap van zijn verrijzenis te verkondigen (Matteüs 28:10; Johannes 20:17–18).

Junia, de apostel

De apostelen vormden een afgesloten groep. Jezus had er eerst 12 aangesteld (Lucas 6:12–16) en later nog eens 72 (Lucas 10:1–20). Jezus had dus in totaal 7x12 apostelen uitgezonden. Door het verraad van Judas was er in de groep van 12 een plaats vrijgekomen. Deze vacature werd vervuld door Mattias (Handelingen 1:26), die — volgens Eusebius — tot de 72 behoorde. Als laatste werd Paulus tot het

apostelschap geroepen (1 Korintiërs 15:7–9; Galaten 1:15–17). Daarmee waren er weer precies 7x12 apostelen.

In Romeinen 16:7 lezen we over twee apostelen, die tot de groep van 72 behoorden: “Groet Adronikus en Junia, mijn landgenoten en medegevangenen, mensen van aanzien onder de apostelen, die al eerder dan ik in Christus waren.” De herziene Willibrordvertaling geeft hier de tweede naam weer als “Junia”, de naam van een vrouw. De Nieuwe Vertaling geeft deze naam echter weer als “Junias”, wat op een man zou duiden. In de grondtekst staat de naam in de vierde naamval: “Junian”. Daaraan is niet te zien of “Junia” of “Junias” wordt bedoeld. Er zijn echter drie redenen om voor de vertaling “Junia” te kiezen:

1. De naam “Junias” is ons uit de oudheid verder niet bekend.
2. In latere handschriften is door een accentteken aangegeven, dat de naam als “Junia” moet worden opgevat.
3. De kerkvader Chrysostomus (347–407) gaf als commentaar bij deze tekst: “O, hoe groot is de toewijding van deze vrouw, dat zij waardig gekeurd werd als apostel te worden aangesproken.”³

Waarschijnlijk vormden Andronikus en Junia een echtpaar. In Lucas 10:1 lezen we, dat Jezus de 72 twee aan twee uitzond. Andronikus en Junia zullen toen wel samen door Jezus zijn uitgezonden.

2. De negatieve gegevens

De negatieve gegevens zijn hoofdzakelijke in de zogenaamde zwijgteksten te vinden. Er zijn er twee. De eerste vinden we in 1 Korintiërs 14 en de tweede in 1 Timoteüs 2.

1 Korintiërs 14

We krijgen de indruk dat in Korinte de vrouwen op voet van gelijkheid met de mannen aan de eredienst meededen. Althans, dat er vrouwen waren die dit nastreefden. Paulus keurt dit echter af, zoals blijkt uit 1 Korintiërs 14:33b–36:

- A Zoals in alle gemeenten van de heiligen
- B moeten de vrouwen in uw bijeenkomsten hun mond houden. Het is hun niet toegestaan het woord te nemen;
- C zij moeten ondergeschikt blijven, zoals trouwens de Wet⁴ voorschrijft.
- B’ Willen zij iets te weten komen, dan moeten zij er thuis hun man maar naar vragen; een vrouw hoort nu eenmaal niet in de gemeente het woord te voeren.
- A’ Is Gods woord soms van u uitgegaan? Is het alleen tot u doorgedrongen?

Een “vrouw hoort nu eenmaal niet in de gemeente het woord te voeren”, aldus de herziene Willibrordvertaling in vers 35. De Nieuwe Vertaling heeft hier: “want het staat lelijk voor een vrouw te spreken in de gemeente”. Beide vertalingen drukken zich te zwak uit. In de grondtekst wordt het veel sterker gezegd: “*schandelijk* namelijk is het voor een vrouw te spreken in de gemeente”.

Een parallel met wat Paulus in vers 35 zegt, vinden we bij Livius, een Romeins historicus uit de tijd van keizer Augustus. In 195 v.Chr. demonstreerden in Rome vrouwen voor de afschaffing van een wet op beperking van gouden sieraden en dure kleding. In reactie daarop sprak Cato toen: “Wat zijn dat voor manieren, de straat op te rennen, de wegen te bezetten en vreemde mannen aan te spreken? Had-den jullie je verzoek niet thuis tot je eigen man kunnen richten? Passen jullie je verleidingskunsten liever in het openbaar toe op vreemde mannen, dan thuis op je eigen echtgenoten?”⁵ Cato gebruikt in zijn verwijt aan de vrouwen niet het woord “schandelijk”, maar wel andere termen die hetzelfde idee uitdrukken. Hij vraagt: “Wat zijn dat voor manieren?” en spreekt over “verleidingskunsten”.

³ G. & D. Winston. *Vrouwen in de gemeente van Christus*. Een exegetische theologie. Apeldoorn: Novapres, ²1997, pp. 396-397.

⁴ Met de Wet wordt hier de Thora, de vijf boeken van Mozes, bedoeld. In 1 Timoteüs 2:13–14 verwijst Paulus zelf naar Genesis 2 en 3. Petrus verwijst in 1 Petrus 3:5-6 naar Genesis 18. We kunnen ook denken aan Numeri 30, waar een man een gelofte van zijn vrouw ongedaan kan maken. Er zijn meerdere teksten in de Thora waaruit blijkt dat een vrouw ondergeschikt is aan haar man.

⁵ D. Holwerda, *De Schrift opent een vergezicht*, p. 593.

Laten we naast deze beide teksten nu eens Numeri 27:1–7 leggen. Daar verschijnen de dochters van Selofchad “voor Mozes, voor de priester Eleazar, voor de leiders en voor de hele gemeenschap bij de ingang van de tent van de samenkomst” (Numeri 27:2). Zij treden in het openbaar op, nemen het woord en dienen een verzoek in: “Wij verzoeken u ons toch een stuk grond toe te wijzen, net als aan de broers van onze vader.” Eigenlijk is het woord “verzoek” te zwak uitgedrukt. De woorden van de vijf dochters klinken meer als een eis: “Geef ons een bezitting” (Statenvertaling). Werd dit optreden nu ook als schandelijk ervaren? Kennelijk niet, want God gaf de dochters van Selofchad gelijk en sprak: “U moet hun zonder bedenken een stuk grond in eigendom geven, net als aan de broers van hun vader” (Numeri 27:7).

Het verschil tussen beide eerste teksten en deze laatste zit in het al of niet gehuwd zijn van de vrouwen. Toen de dochters van Selofchad met hun verzoek kwamen, waren ze nog ongehuwd (zie Numeri 36). In de aangehaalde tekst uit Livius gaat het echter om gehuwde vrouwen. Er wordt gesproken over “je eigen man” en “je eigen echtgenoten”. Ook in 1 Korintiërs 14:35 gaat het over gehuwde vrouwen. Paulus spreekt over “hun man” (herziene Willibrordvertaling). Letterlijk staat er: “de eigen mannen”. Dit suggereert een tegenstelling met “vreemde mannen”, een uitdrukking die tweemaal in de aangehaalde tekst uit Livius voorkomt. In deze tekst is inderdaad een tegenstelling te constateren tussen “de eigen man” en “vreemde mannen”. Bovendien wordt er ook tweemaal onderscheid gemaakt tussen “in het openbaar” en “thuis”:

- 1a Wat zijn dat voor manieren, de straat op te rennen, de wegen te bezetten en *vreemde mannen* aan te spreken?
- 1b Hadden jullie je verzoek niet thuis tot *je eigen man* kunnen richten?
- 2a Passen jullie je verleidingskunsten liever in het openbaar toe op *vreemde mannen*,
- 2b dan thuis op *je eigen echtgenoten*?

Het woord “thuis” vinden we ook in 1 Korintiërs 14:35. Het vormt daar een tegenstelling met “in de gemeente”.

Wat is toch de reden dat de gehuwde vrouw in de openbare samenkomsten van de gemeente zo op de achtergrond moet blijven? Paulus noemt die reden in 1 Korintiërs 14:34: “zij moeten ondergeschikt blijven”. Paulus zegt er hier niet bij aan wie de vrouwen ondergeschikt moeten zijn, maar er zijn genoeg plaatsen in het Nieuwe Testament waar dat wel gezegd wordt:

“Vrouwen, schik u naar uw man als naar de Heer” (Efeziërs 5:22).

“Welnu, zoals de kerk zich schikt naar Christus, zo moet ook de vrouw zich in alles naar haar man schikken” (Efeziërs 5:24).

“Vrouwen, schik u naar uw man, zoals het christenen betaamt” (Kolossenzen 3:18).

“Zij moeten in staat zijn het goede te onderrichten en de jongere vrouwen moeten ze bijbrengen hun man en kinderen lief te hebben, bezonnen, eerbaar, ijverig in huis en vriendelijk te zijn, en zich te schikken naar hun man” (Titus 2:3b–5a).

“Zo ook moet u, vrouwen, u schikken naar uw mannen” (1 Petrus 3:1).

“Zo tooiden zich vroeger de heilige vrouwen die hun hoop hadden gesteld op God en zich schikten naar hun mannen” (1 Petrus 3:5).

Een vrouw moet zich dus schikken naar of ondergeschikt zijn aan haar eigen man.

Paulus wil dat in de samenkomsten van de gemeente recht gedaan wordt aan de ondergeschikte positie van de vrouw ten opzichte van haar man. Daarom mag de gehuwde vrouw in de eredienst geen onderwijs geven. Maar ze mag in de samenkomst ook geen vragen stellen, want dan passeert ze haar man. Als ze iets wil weten, moet ze dat maar thuis aan haar eigen man vragen.

Overigens blijkt uit 1 Korintiërs 11:2–16 dat de vrouw in de eredienst wel mag profeteren en bidden, als ze daarbij haar ondergeschikte positie ten opzichte van haar man maar in het oog houdt.

1 Timoteüs 2

Een half jaar later, in het najaar van 55 n.Chr., schrijft Paulus een brief aan zijn medewerker Timoteüs. In die brief zegt Paulus over de plaats van de vrouw in de eredienst in wezen hetzelfde. In 1 Timoteüs 2:9–15 schrijft hij:

- A Zo wil ik dat de vrouwen daarbij passend gekleed zijn en zich bescheiden en met mate opmaken. Laten ze niet willen opvallen door hun haardracht, gouden sieraden, juwelen of dure kleren maar door goede werken, zoals dat hoort bij vrouwen die ervoor uit willen komen, dat ze God eren.
- B A Een vrouw moet rustig luisteren naar het onderricht,
 B in alle ondergeschiktheid.
 C Ik sta een vrouw niet toe onderricht te geven
 B' of eigenmachtig op te treden ten opzichte van haar man⁶;
 A' zij moet rustig luisteren.
- C Want Adam is het eerst geschapen, daarna Eva.
- B' A En Adam werd niet misleid;
 B het was de vrouw die zich liet misleiden
 C en daardoor tot overtreding kwam.
 B' Maar zij zal gered worden
 A' in de weg van het baren van kinderen.
- A' als zij volharden in geloof, liefde en een heilig leven en daarbij bescheiden blijven.

1 Timoteüs 2:12 handelt over eigenmachtig optreden van de vrouw ten opzichte van haar man. Het spreekt over een handelen van de vrouw buiten haar man om. Dat het woord “haar” niet in de grondtekst staat, doet daar niets aan af. Ook in 1 Korintiërs 7:10–11: “de vrouw mag niet scheiden van haar man. Is zij toch gescheiden, dan moet zij ongehuwd blijven of zich met haar man verzoenen” staat het woord “haar” niet in de grondtekst. In 1 Timoteüs 2:12 kan het niet over “de man” gaan, omdat een vrouw onder het gezag van haar eigen man staat en niet onder de man in het algemeen.

De kern van de zaak is dat Paulus niet toestaat dat een vrouw onderricht geeft. Dit betekent niet dat een vrouw nooit onderricht mag geven. In Spreuken 1:8 lezen we: “Luister, mijn zoon, naar het onderricht van je vader en verwerp de lering van je moeder niet.” Paulus heeft het specifiek over het onderricht in de kerk, want hij schrijft: “Dan weet u hoe men zich behoort te gedragen in Gods huis, dat is de kerk van de levende God, de pijler en de grondslag van de waarheid.” (1 Timoteüs 3:15).

Bij het eigenmachtig optreden ten opzichte van haar man kunnen we weer denken aan het passeren van de eigen man door het stellen van vragen in de samenkomst aan een andere man. Een vrouw die dat doet, vergeet dat ze ondergeschikt is aan haar man.

Paulus motiveert dit zwijggebod met een verwijzing naar de schepping en naar de zondeval: “Want Adam werd het eerst geschapen en daarna Eva. En Adam werd niet misleid, maar het was de vrouw die zich liet misleiden en daardoor tot overtreding kwam.” (1 Timoteüs 2:13–14).

In Genesis 2:4–24 lezen we dat Adam eerst geschapen werd en daarna Eva. Hierdoor kwam de vrouw op de tweede plaats.⁷ Dat Adam eerst werd geschapen, heeft consequenties voor het huwelijk. De man

⁶ Veel vertalingen hebben hier: “gezag uitoefenen over de man”. NBV: “gezag over mannen heeft”. Het Griekse woord *authentēō* betekent echter niet “gezag hebben”, maar “handelen op eigen gezag”, “zelfstandig optreden”. De *Studiebijbel* zegt bij de Woordstudies er het volgende over: “Het werkwoord *authentēō* betekent ‘eigenmachtig optreden, zich onafhankelijk opstellen, handelen zonder gezag boven zich te erkennen, zelfstandig handelen’. Een tweede naamval bij *authentēō* kan de persoon aangeven wiens gezag men niet erkent of ten opzichte van wie men eigenmachtig optreedt.” De bijbehorende argumentatie is te vinden in: D. Holwerda, *De Schrift opent een vergezicht*, pp. 405–409.

⁷ “Het begint er al mee dat „de mens” die God maakt (Genesis 2:7) de man blijkt te zijn. Pas later maakt Hij ook een vrouw (2:22), maar ook dan blijft dit Bijbelgedeelte consequent over „de mens en zijn vrouw” spreken. De man is en blijft hier dus, om zo te zeggen, de ‘primaire’ mens. Ook het feit dat de vrouw uit de mens (= man) gemaakt wordt, wijst terdege op afhankelijkheid. Van een gezagsrelatie is vervolgens duidelijk sprake als de mens (= man) de vrouw haar naam geeft (2:23), precies zoals hij eerder bij de dieren deed (2:20). Naamgeving is in oud-Oosterse context een duidelijk signaal van het uitoefenen van autoriteit. Behalve van verbondenheid en gezamenlijkheid – die zijn er zeker, zie bijvoorbeeld de uitroep van de mens (= man) in 2:23 – is er dus reeds in

is daarin het hoofd van zijn vrouw (1 Korintiërs 11:3; Efeziërs 5:23). Het heeft echter ook consequenties voor de positie van de vrouw in de kerk.

Als Paulus schrijft dat niet Adam, maar de vrouw zich liet misleiden, denkt hij aan Genesis 3:13, waar Eva zegt: “De slang heeft mij misleid”. In Genesis 3:1–6a staat de verleiding van Eva door de slang beschreven. Opvallend is dat Adam in het hele verhaal geen rol speelt. Opvallend, want vers 6b vermeldt dat Adam bij Eva was. Eva mocht dan als “hulp” van Adam zijn geschapen, zij had hem kennelijk niet nodig. Toch had God aan *Adam* het verbod om van de boom van de kennis van goed en kwaad te eten bekendgemaakt (Genesis 2:16–17). Eva zal het weer van Adam gehoord hebben. Dit bleek voor Eva echter geen reden Adam in haar gesprek met de slang te betrekken. Op een cruciaal moment in de geschiedenis negeerde ze haar man volkomen.⁸ Pas toen het kwaad al geschied was, betrok ze haar man er bij. We zien hier dat Eva als inleiding op de zondeval precies datgene deed waar Paulus tegen waarschuwt. Ze handelde op eigen gezag, buiten haar man om.

Deze interpretatie van Eva's gedrag wordt bevestigd door Genesis 3:16b. Vaak wordt in deze tekst gelezen dat de vrouw naar de man verlangt, maar dat hij over haar zal heersen. Dat dit geen juiste opvatting is, blijkt als we Genesis 3:16b eens naast Genesis 4:7b leggen. Ik citeer beide teksten in de Nieuwe Vertaling:

“Doch indien gij niet goed handelt, ligt de zonde als een belager aan de deur, wiens begeerte naar u uitgaat, doch over wie gij moet heersen” (Genesis 4:7b).

“naar uw man zal uw begeerte uitgaan, en hij zal over u heersen” (Genesis 3:16b).

In Genesis 4:7 wordt de zonde als een persoon voorgesteld. De zonde is een belager. Zij probeert haar wil aan Kaïn op te leggen. De begeerte van de zonde heeft dan ook niets te maken met liefde voor Kaïn, maar is een verlangen om over Kaïn te *heersen*. Kaïn moet de zonde weerstaan. Hij moet over de zonde heersen en niet andersom.

Vanwege de grote overeenkomst in formulering moet Genesis 3:16b op dezelfde wijze worden uitgelegd. Dat betekent dat de in dat vers genoemde “begeerte” van de vrouw een verlangen is om *over haar man te heersen*. Zien we in Genesis 3:1–6b dat de vrouw haar man *negeert*, hier gaat ze nog een stapje verder door over hem te willen *heersen*. Kwam de vrouw bij de schepping op de tweede plaats, nu wil ze vooraan staan. God gaat daar echter niet mee akkoord. De vrouw zal niet over haar man, maar de man over zijn vrouw heersen. Overigens is dat geen vrijbrief aan de man om zijn vrouw te onderdrukken. De Bijbel zegt wel dat de man het hoofd is van zijn vrouw en dat de vrouw zich naar haar man moet schikken. Maar de Bijbel zegt nergens dat de man over zijn vrouw moet *heersen*. De Bijbel leert de man heel wat anders:

“Mannen, heb uw vrouw lief” (Efeziërs 5:25).

“Zo moeten ook de mannen hun vrouw lief hebben” (Efeziërs 5:28).

“Hoe dit ook zij, ieder van u moet zijn vrouw liefhebben als zichzelf” (Efeziërs 5:33).

“Mannen, heb uw vrouw lief en wees niet ruw tegen haar” (Kolossenzen 3:19).

“Zo ook moet u, mannen, in de omgang met uw vrouwen begrip voor hen tonen” (1 Petrus 3:7).

Genesis 2 ook sprake van een zekere rangorde en gezagsrelatie.” (Henk de Waard, [Zoek geen exegese die eigen visie staft](#) (RD), [In het paradijs was er al een gezagsrelatie en afhankelijkheid tussen man en vrouw](#) (ND)).

⁸ “Wat de slang doet, en waar hij de mens (= man) en de vrouw in meeneemt, is (onder andere) het miskennen en omkeren van de juiste verhoudingen. Dat blijkt direct aan het begin, als de slang zich niet tot de mens (= man) richt, maar tot de vrouw. Dat is opmerkelijk, temeer omdat de vrouw nog helemaal niet bestond toen God verbod om van „de boom van kennis van goed en kwaad” te eten (2:16-17). Bovendien stond de mens (= man) er ondertussen gewoon bij. Vaak wordt gedacht – en kinderbijbels maken dit niet zelden expliciet – dat de vrouw hem er naderhand bij riep, of de vrucht naar hem toe bracht. De Bijbeltekst zegt echter duidelijk dat de mens (= man) erbij was toen de vrouw werd verleid („die bij haar was”, 3:6). Hij blijft echter passief, terwijl de slang spreekt met de vrouw en zij het voortouw neemt: ze geeft hem een vrucht. In 21e-eeuwse oren klinkt het misschien tamelijk vergezocht om hier veel achter te zoeken. Gelezen tegen de achtergrond van een mannelijk georiënteerde cultuur, zijn deze elementen in Genesis echter onmiskenbaar: de juiste verhoudingen gaan op hun kop.” (Henk de Waard, [Zoek geen exegese die eigen visie staft](#) (RD), [In het paradijs was er al een gezagsrelatie en afhankelijkheid tussen man en vrouw](#) (ND)).

Dat Paulus mede Genesis 3:16b in gedachten heeft, wordt bevestigd door wat hij verder laat volgen: “Maar zij zal gered worden in de weg van het baren van kinderen” (1 Timoteüs 2:15). Het “baren van kinderen” is namelijk een verwijzing naar Genesis 3:16a: “Ik zal de lasten van je zwangerschap zeer zwaar maken: met pijn zul je kinderen baren.” Na de zondeval gaf Adam zijn vrouw een nieuwe naam, Eva (leven), “omdat zij de moeder is geworden van alle levenden”. Eerst noemde Adam zijn vrouw (isja) naar zichzelf (isj), maar nu noemde hij haar naar haar nageslacht. De naam Eva verwijst niet naar de *eerste* Adam, maar naar de *laatste* Adam, “geboren uit een vrouw” (Galaten 4:4). De pijn en moeite van haar zwangerschappen zouden niet vergeefs zijn, maar uiteindelijk haar redding betekenen.

Paulus’ verwijzing naar het moederschap is niet toevallig. In het eerste deel van *Het dagelijks leven in het Oude Rome* schreef Jérôme Carcopino onder de titel *Feminisme en zedenbederf*:

“Het is inderdaad heel gemakkelijk om tegenover de heldinnen onder de aristocratie van de keizertijd, die onberispelijke vrouwen en voortreffelijke moeders, die in die stand nog gevonden werden, de ‘geëmancipeerde’ of liever ‘teugelloze’ vrouwen te stellen, die elkaar op haar eigen wijze het produkt waren van de nieuwe verhoudingen in het huwelijk: bijvoorbeeld zij, die uit vrees om aan uiterlijk schoon in te boeten, de plichten van het moederschap vermeden; of anderen, die op geen enkel terrein bij hun echtgenoten wilden achter blijven en met hen wedijverden in krachtmetingen, die niet bij haar sekse pasten; of ook wel vrouwen, die er zich niet mee tevreden stelden haar leven aan de zijde van haar man door te brengen, maar die desnoods ten koste van bedrog en overspel, waarover zij niet eens de moeite namen zich te schamen, zonder hem haar eigen leven leidden.

Door vrijwillige geboorteperking of door degeneratie van het ras bleven aan het eind van de eerste en het begin van de tweede eeuw de Romeinse huwelijken vaak kinderloos. Aan de top ging men trouwens hierin vóór. De ongehuwde keizer Nerva, die misschien wel om zijn celibaat gekozen was, werd opgevolgd door Trajanus en deze weer door Hadrianus, die beiden getrouwd waren, maar geen van beiden wettige kinderen hadden. Hoewel hij achtereenvolgens drie maal gehuwd is geweest, heeft een consul als Plinius de Jonge geen erfgenamen en na zijn dood is zijn fortuin verdeeld tussen liefdadigheidsinstellingen en zijn bedienden. Ongetwijfeld was de kleine bourgeoisie evenmin zeer kinderrijk. Er zijn ten minste duizenden grafschriften bewaard gebleven, waarin zonder dat er sprake is van kinderen, alleen zijn vrijgelatenen de overledene betreuren. Claudius Rufina wordt door Martialis in alle ernst aan zijn lezers als een bewonderswaardige vrouw voorgehouden alleen omdat zij drie kinderen had en hij draagt een speciaal ter harer ere vervaardigd epigram op aan een *matrona* uit zijn kennissenkring, die bij de eeuwfeesten (*ludi saeculares*) van 47 en 88 na Chr. geëerd werd, omdat zij haar man vijf zonen had geschonken. In het Rome van die tijd gold dus een kindertal, dat tegenwoordig zelfs in Frankrijk geen bijzondere vermelding of individuele beloning zou verdienen, als iets heel buitengewoons dat voor het schitterendste eerbetoon in aanmerking kwam.

Terwijl de Romeinse vrouw er nu een afkeer van had om de moederplichten op te nemen, wierp zij zich met een ijver, die aan uitdagendheid grensde, op allerlei bezigheden, die in de tijd van de republiek uitsluitend aan de mannen waren voorbehouden en ter vermaak van zijn lezers heeft Juvenalis in zijn zesde satire een serie niet eens in het karikaturale getrokken schetsen gegeven van vrouwen, die haar borduurwerk, haar lectuur, haar zang en haar lier aan de kapstok hebben gehangen en nu al haar best doen om op ieder gebied de mannen te evenaren zo niet te overtreffen. Er zijn er onder haar, die zich met wellust in de dossiers van rechtszaken verdiepen, of die hartstocht opvatten voor de politiek, die begerig zijn naar nieuws uit de hele wereld, verzot zijn op kletspraatjes uit de stad en hofintriges, die goed op de hoogte zijn van de jongste gebeurtenissen in Thracië of het Verre Oosten en de ernst afwegen van de gevaren, die de koning van Armenia of Parthia bedreigen; zij zijn onbeschaamd genoeg om in tegenwoordigheid van haar zwijgende echtgenoten⁹ met luidruchtige brutaliteit aan generaal in velduniform (*paludamentum*) haar theorieën uiteen te zetten en hun te vertellen wat zij in hun plaats zouden doen. En er zijn er ook onder, die het verwerven van letterkundige roem prefereren boven de trucs van de diplomatie en de beoefening van de strategie; onuitputtelijk rad van tong gebruiken zij in het Latijn en Grieks bij voorkeur belachelijke purismen en brengen zelfs aan tafel haar causes in verlegenheid door haar overdreven nauwkeurige geheugen en haar oordeel, waaraan niet te tornen valt: ‘die de stervende Dido groot gelijk geeft...., die Vergilius en Homerus tegen elkaar af-

⁹ Vergelijk de zwijgende Adam in Genesis 3:1–6.

weegt' en met een verwaandheid die geen tegenspraak duldt snoert zij de geleerdste filologen en de welsprekendste retoren de mond." (pp. 125–127).

Het is dit soort gedrag waar Paulus zich in 1 Timoteüs 2:9–15 tegen keert.

Alleen mannelijke oudsten

Een van de taken van een oudste is het geven van onderwijs. Dat onderwijs kan zowel publiek als aan de huizen gebeuren (vergelijk Handelingen 5:42; 20:20). Aan een oudste wordt daarom de eis gesteld, dat hij "bekwaam om te onderrichten" moet zijn (1 Timoteüs 3:2). Een oudste "moet zich houden aan het betrouwbare woord van het onderricht, zodat hij in staat is om de gemeente met de gezonde leer aan te moedigen en tegensprekers te weerleggen" (Titus 1:9).

Geheel in lijn met zijn woorden in 1 Korintiërs 14 en 1 Timoteüs 2, spreekt Paulus 1 Timoteüs 3:2 uitsluitend over mannelijke oudsten. De oudste moet namelijk "de man van één vrouw" zijn. De brief van Paulus aan Titus levert hetzelfde beeld op: "Ik heb u op Kreta achtergelaten met de bedoeling dat u de resterende zaken zou regelen door in elke stad oudsten aan te stellen, volgens de richtlijnen die ik u heb gegeven: ze moeten onberispelijk zijn, het moeten *mannen* zijn van één vrouw" (Titus 1:5–6b).

Albert Welleweerd, 27 juli 2020